

E-protection bij seksueel geweld en mensenhandel

Het effectief inzetten van technologie en digitale interventies om slachtoffers te voorkomen en te beschermen

Betreft:

Working paper ten behoeve van expertmeetings

Ontwikkeld door:

Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel

In samenwerking met:

Ministerie van Justitie en Veiligheid

Versie:

Augustus 2021

ckm!
**CENTRUM
KINDERHANDEL
MENSENHANDEL**

Ministerie van Veiligheid en Justitie

E-protection bij seksueel geweld en mensenhandel

Working paper ten behoeve van expertmeetings

Centrum tegen Kinderenhandel en Mensenhandel (CKM)
In samenwerking met het ministerie van Justitie en
Veiligheid

Versie:
Augustus 2021

Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel
Burgemeester Schalijlaan 70
2908 LS Capelle aan den IJssel

info@hetckm.nl
www.hetckm.nl

Vormgeving: Renske de Boer

'Maak mensenhandel zichtbaar'

Onder dit motto voert het Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (CKM) de strijd tegen seksuele en criminele uitbuiting in Nederland. Het CKM innoveert, onderzoekt en agendeert. Meer informatie op www.hetckm.nl.

INHOUD

1. INTRODUCTIE	3
2. OPZET WORKING PAPER	3
3. DOELSTELLINGEN EXPERTMEETINGS	4
3.1 Opzet expertmeetings	4
3.2 Uitkomsten expertmeetings; nationaal actieplan en working paper	4
4. CONTEXTSCHETS	5
4.1 De toename in digitale activiteiten	5
4.2 Online gevaren	5
4.3 De rol van technologie bij seksueel geweld en seksuele uitbuiting	7
4.4 Resumé	14
5. LITERATUURLIJST	15

1. INTRODUCTIE

Nog nooit was het voor mensenhandelaren en andere misbruikers zo gemakkelijk om in contact te komen met kwetsbare kinderen en jongeren en controle over ze te houden. In de media verschijnen met regelmaat berichten over jongeren die via het internet gegroomd worden en vervolgens (seksueel) worden uitgebuit.¹ Internet is dé plek om slachtoffers te vinden, te verleiden, te bedreigen, te intimideren en te verkopen. En zo kan het dat er vandaag de dag meer jongens en meisjes dan ooit op een gemakkelijke manier worden gevonden, misbruikt en uitgebuit. De urgentie om te onderzoeken hoe voorkomen kan worden dat minderjarigen en adolescenten het slachtoffer worden van online geweld en seksuele uitbuiting is dan ook hoog. Ook dienen concrete interventies te worden ontwikkeld om online seksueel geweld en seksuele uitbuiting te stoppen, slachtoffers de hulp te bieden die zij nodig hebben en te voorkomen dat zij opnieuw slachtoffer worden.

Voor de ontwikkeling en uitvoering van deze interventies is een belangrijke rol weggelegd voor diverse stakeholders, zoals de hulpverlening en tech-sector. Om deze reden brengt het Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (CKM) in samenwerking met het Ministerie van Justitie en Veiligheid partners uit het mensenhandelveld en tech-bedrijven samen in drie expertmeetings.

Met de organisatie van deze expertmeetings wil het CKM bijdragen aan het versterken van de digitale bescherming ter voorkoming van seksueel geweld jegens, en seksuele uitbuiting van, minderjarigen en adolescenten. De Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid volgt hiermee de aanbeveling op van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen, die in de meest recente Slachtoffermonitor pleitte om inzicht te verkrijgen in en de bewustwording te vergroten over technologische ontwikkelingen die een rol spelen bij binnenlandse seksuele uitbuiting.² Vanwege de overlappende doelstellingen is in december 2020 besloten om de handen ineen te slaan en in gezamenlijkheid (het CKM en het Ministerie van Justitie en Veiligheid) de drie expertmeetings te organiseren. Deelnemers aan de expertmeetings zijn stakeholders uit de hulpverlening en opsporing, ngo's uit het mensenhandelveld, tech-bedrijven, de academische wereld en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. De Nationaal Rapporteur Mensenhandel zal deze expertmeetings voorzitten.

1 Zie <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/artikel/5235336/aanpak-daders-seksueel-geweld-slachtoffer-minderjarig>, <https://www.ad.nl/tech/videochatsite-omegle-is-razend-populair-bij-kinderen-en-jongeren-maar-niet-altijd-even-onschuldig~ad6ba841/> en <https://www.ad.nl/nieuws/vijf-tieners-opgepakt-na-verkrachting-slachtoffer-14-stapte-uit-leven-nadat-daders-beelden-online-deelden~a60ec25a/>

2 Zie: Nationaal Rapporteur 2020, p. 61 en Kamerstukken II, 2020/21, 31015, nr. 221, p. 6.

2. OPZET WORKING PAPER

Met deze 'working paper' wordt beoogd om de deelnemers voor te bereiden op drie expertmeetings. Het biedt een overzicht van de doelstellingen van de expertmeetings (hoofdstuk 3) en geeft in hoofdstuk 4 een schets van de belangrijkste punten over de aard en omvang van online seksueel geweld en seksuele uitbuiting jegens minderjarigen en adolescenten. Hiervoor is een literatuuronderzoek uitgevoerd. Naast wetenschappelijke (internationale) literatuur is voor de contextschets ook informatie uit recent onderzoek naar daders van seksuele uitbuiting, chatsprekken met slachtoffers mensenhandel op een online hulpverleningstool (Chat met Fier) en informatie van uit het Harvard Field Lab Mensenhandel gebruikt. Daarnaast is ter aanvulling hierop informatie opgehaald bij slachtoffers en ervaringsdeskundigen. Zo heeft een focusgroep plaatsgevonden met slachtoffers van seksuele uitbuiting die op het moment van de focusgroep in een instelling verbleven.³ Ook is een vragenlijst uitgezet onder de ervaringsdeskundigen van Platform Hope. De vragenlijst bestond uit ongeveer 40 vragen over de rol van technologie in het proces van seksuele uitbuiting. De vragenlijst is door zeven ervaringsdeskundigen ingevuld. De resultaten van de focusgroep en de vragenlijsten zijn verwerkt in hoofdstuk 4.

3 De focusgroep had een semigestructureerd karakter, wat betekent dat voorafgaand aan de bijeenkomst een topiclijst met enkele hoofdtopics en subtopics is opgesteld. Hierdoor is de focusgroep voornamelijk bepaald door de gedachtegang van de respondenten. Bovendien is gebruik gemaakt van een creatieve werkvorm. Middels het tekenen van een tijdlijn en levensloop hebben de respondenten inzicht gegeven in hun situatie voorafgaand, tijdens en na de uitbuiting, en de rol die technologie hierin heeft gespeeld. De focusgroep is, in aanwezigheid van een onderzoeker van het CKM, geleid door een ervaringsdeskundige van het ervaringsdeskundigen Platform Hope.

3. DOELSTELLINGEN EXPERTMEETINGS

Centraal in de expertmeetings staat de ontwikkeling van digitale innovaties waarmee de (digitale) veiligheid van (potentiële) slachtoffers kan worden vergroot. Het effectief inzetten van technologie en digitale interventies om slachtoffers te voorkomen en te beschermen wordt in deze working paper aangeduid als 'e-protection'. Met het doel om te komen tot een nationaal plan gericht op het vergroten van e-protection, worden expertmeetings georganiseerd. Onderstaande doelstellingen zijn hierbij geformuleerd:

1. Kennis vergroten over de opkomende rol van technologie in relatie tot seksueel geweld jegens, en seksuele uitbuiting van minderjarigen en adolescenten bij stakeholders uit het mensenhandelveld en tech-bedrijven.
2. Kansen formuleren en uitwerken hoe e-protection voor minderjarigen en adolescenten tegen online seksuele geweld/uitbuiting op een effectieve, structurele en innovatieve manier kan worden vergroot.
3. Er wordt een nationaal actieplan ontwikkeld waarin de volgende punten in worden opgenomen:
 - i. welke visie kan worden geformuleerd om de digitale bescherming van minderjarigen en adolescenten te verbeteren,
 - ii. welke strategie al dan niet in combinatie met concrete digitale interventies/innovaties kunnen hieraan bijdragen en
 - iii. welke uitdagingen/hobbels staan mogelijk in de weg aan het behalen van deze doelstellingen en ontwikkeling van interventies.

3.1 Opzet expertmeetings

De expertmeetings hebben de volgende treffende namen gekregen:

- Depressiesessie
- Compressiesessie
- Progressiesessie

In de eerste expertmeeting (**depressiesessie**) wordt onderzocht welke uitdagingen er zijn in de e-protection van (potentiële) slachtoffers en op welke uitdagingen gefocust moet worden in de opvolgende expertmeetings. In de **compressiesessie** (expertmeeting 2) wordt aan de hand van 'design thinking' naar (aanzetten tot) oplossingen/innovaties gezocht.⁴ Vervolgens worden in de **progressiesessie** (expertmeeting 3) de contouren van een nationaal actieplan besproken.

3.2 Uitkomsten expertmeetings; nationaal actieplan en working paper

De resultaten van de expertmeetings worden verwerkt in de volgende, verrijkte versie van deze working paper. Op basis van de uitkomsten van de expertmeetings en de doorontwikkelde working paper wordt een eindrapportage opgesteld. De eindrapportage gaat in op de huidige kennis en de uitdagingen in de aanpak van online seksueel geweld en seksuele uitbuiting jegens minderjarigen en adolescenten en staat stil bij oplossingen en innovaties om e-protection te verbeteren. Deze eindrapportage legt de basis voor het nationaal actieplan. Het nationaal actieplan wordt gedeeld met alle deelnemers waarna wordt vastgesteld hoe de punten uit het actieplan kunnen worden opgevolgd en wie of wat daarvoor nodig is.

⁴ 'Design thinking' is een verzamelnaam voor methoden die ten doel hebben om oplossingsgerichte, creatieve oplossingen te bedenken voor problemen.

4. CONTEXTSCHETS

4.1 De toename in digitale activiteiten

In de afgelopen decennia is het gebruik van het internet een onlosmakelijk deel geworden van ons dagelijks leven. In 2020 lijkt de groei in het gebruik van het internet als gevolg van de pandemie te zijn versterkt. Mogelijke redenen hiervoor zijn de verandering naar digitaal onderwijs en de verplaatsing van offline naar online sociale activiteiten. Uit onderzoek in de Verenigde Staten blijkt dat 62% van de bevraagde ouders in de Verenigde Staten aangeeft dat hun tieners in de leeftijdscategorie 14 tot 17 jaar sinds de start van de pandemie zich gemiddeld langer dan 5 uur per dag op het internet bevinden.⁵ In Nederland maakten in 2020 93.6% van de jongeren tussen de 15 en 25 jaar dagelijks gebruik van het internet en bijna 90% van deze jongeren communiceert via sociale media.⁶ Deze cijfers laten zien dat de online activiteiten een steeds groter onderdeel vormen van ons leven, met name onder jongere generaties.

4.2 Online gevaren

Minderjarigen en adolescenten worden door hun aanwezigheid op het internet blootgesteld aan verschillende risico's gerelateerd aan seksueel misbruik en seksuele uitbuiting. Seksuele uitbuiting is de meest voorkomende vorm van binnenlandse mensenhandel en is strafbaar gesteld in artikel 273f van het Wetboek van Strafrecht (Sr.).⁷ De grootste groep slachtoffers die in Nederland seksueel wordt uitgebuit zijn Nederlandse meisjes en vrouwen tussen de 12 – 23 jaar.⁸ Seksueel geweld en seksuele uitbuiting zijn in de praktijk niet altijd strikt af te bakenen. Zo kan een slachtoffer van seksuele uitbuiting dat wordt gedwongen tot seks tegen betaling tevens seksueel worden misbruikt door de mensenhandelaar. Het is daarom niet altijd mogelijk om in de praktijk een duidelijke scheidslijn te leggen tussen seksueel misbruik en seksuele uitbuiting. Tijdens de expertmeetings wordt derhalve ook recht gedaan aan de overlap tussen seksueel geweld en seksuele uitbuiting.

5 Zie: <https://www.statista.com/statistics/1189204/us-teens-children-screen-time-daily-coronavirus-before-during/>.

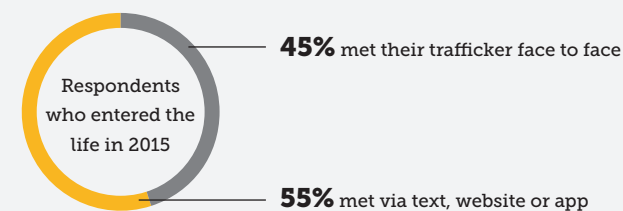
6 Zie: <https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/84888NED>.

7 Naast seksuele uitbuiting zijn in Nederland arbeidsuitbuiting, criminele uitbuiting en orgaanhandel aangemerkt als vormen van mensenhandel die strafbaar zijn gesteld in artikel 273f Sr.

8 Nationaal Rapporteur Mensenhandel 2019, p.18. Naar schatting worden in Nederland jaarlijks 1.300 minderjarige meisjes (tussen 12 en 18 jaar) slachtoffer van seksuele uitbuiting waarvan slechts een paar procent in beeld komt bij de hulpverlening of politie. Over jongens bestaan geen betrouwbare schattingen, simpelweg omdat de groep niet of onvoldoende in beeld komt bij instanties.

Uit onderzoek in het Verenigd Koninkrijk blijkt dat meer dan de helft van de minderjarigen in de leeftijd van 12 tot en met 15 jaar een negatieve ervaring heeft gehad op het internet. De meest voorkomende ervaring die wordt genoemd is 'online gecontacteerd worden door een vreemde die vrienden wil worden'.⁹ Verschillende onderzoekers bepleiten, onder meer in de context van de coronacrisis, dat door het toegenomen internetgebruik onder jongeren het risico dat zij slachtoffer worden van seksueel geweld of uitbuiting toeneemt. Zo stelt Unicef dat de toename van het internetgebruik onder jongeren de kans vergroot dat zij in contact komen met (potentiële) daders, omdat deze daders de behoefte van minderjarigen tot het leggen van nieuwe contacten kunnen misbruiken. Een zorg die terecht lijkt te zijn nu (potentiële) daders van seksuele uitbuiting zich steeds vaker op het internet lijken te begeven.¹⁰ Uit een survey in 2011 onder slachtoffers van seksuele uitbuiting bleek dat 84 procent van de slachtoffers offline benaderd was door de mensenhandelaar.¹¹ Vier jaar later bleek uit dezelfde survey dat slechts 45 procent offline gegroomd, het een proces waarbij een dader het vertrouwen wint van een ander met het doel deze persoon seksueel te misbruiken, was.¹² De andere 55 procent van de slachtoffers is digitaal in contact gekomen met de mensenhandelaar. Bovendien blijkt uit onderzoek van Thorn dat in 2011 85 procent van de slachtoffers een 'relatie' met de mensenhandelaar in persoon heeft opgebouwd. In 2015 bleek dit echter gedaald te zijn naar 58 procent.¹³

Figuur 1. Ontmoeting mensenhandelaar, uit Thorn (2018)

9 Bron: OfCom, 2019.

10 CKM, 2021b; Thorn, 2018.

11 Thorn, 2018.

12 In 3.3.1 wordt nader op het proces van grooming ingegaan.

13 Thorn, 2018.

Ook bij andere vormen van seksueel geweld wordt een toenemende rol van sociale media gesignaleerd. Het NFI onderzocht zedenzaken uit 2020 met slachtoffers van 11 tot 15 jaar, waarbij in ruim een kwart van alle gevallen het eerste contact met het slachtoffer via sociale media werd gelegd.¹⁴

4.2.1 Risico's bij minderjarigen en adolescenten

Wanneer wordt ingezoomd op de risico's die jongeren lopen op het internet dan kunnen volgens Hasebrink et al. de risico's worden verdeeld in drie typen.¹⁵ Allereerst beschrijven zij het risico dat kinderen via het internet worden verleid of gedwongen tot risicogedrag, wat zij 'contact risks' noemen. Daarnaast omschrijven zij nog twee risico's, te weten 'content risks' en 'conduct risks'. Met 'content risks' wordt bedoeld dat kinderen op het internet in aanraking kunnen komen met pornografisch materiaal en anderszins schadelijke content. 'Conduct risks' is het risico dat kinderen worden aangezet tot dadergedrag, door bijvoorbeeld het verspreiden van seksueel expliciet materiaal van anderen. May-Chahal et al. voegen hier 'normative risks' als vierde risicocategorie aan toe.¹⁶ Uit hun onderzoek blijkt dat minderjarigen in de leeftijdscategorie van 11 tot 17 jaar niet goed in staat zijn de leeftijd en sekse van hun online gesprekspartner in te schatten. Het vermogen om online beslissingen te maken wordt hierdoor aangetast, wat de kwetsbaarheid van deze jongeren verder doet toenemen.

Het maken van online beslissingen

May-Chahal et al. constateren dat jongeren bepaalde criteria gebruiken om de leeftijd en sekse te bepalen van hun online gesprekspartner. Zij blijken hierbij dezelfde criteria te gebruiken als die zij normaal in de offline wereld toepassen. Een van de criteria die door hen gehanteerd wordt ziet toe op de inhoud van het gesprek, zoals sporten bij jongens en winkelen bij meisjes. Het tweede criteria dat wordt gebruikt is de manier waarop er gepraat wordt. Wanneer er bijvoorbeeld 'slang' wordt gebruikt wordt dit geassocieerd met een jonger persoon. May-Chahal et al. constateren dat deze strategieën offline werken, omdat er een visuele connectie is, maar online waar de visuele connectie afwezig is of mogelijk onjuist is, klopte een juiste identificatie van de leeftijd en sekse van de gesprekspartner in slechts 16% van de tijd. De onderzoekers constateren dan ook dat deze normatieve besluitvormingscriteria kinderen blootstellen aan bedrog.¹⁷

14 Zie: <https://www.forensischinstituut.nl/actueel/nieuws/2021/01/20/nfi-steads-meer-misbruikzaken-met-pubers-beginnen-bij-sociale-media>.

15 Hasebrink et al., 2009.

16 May-Chahal et al., 2014.

17 Zie: May-Chahal et al., 2014.

4.2.2 Extra kwetsbare jongeren

Niet alle jongeren die gebruik maken van internet lopen in gelijke mate risico om slachtoffer te worden van grooming. Wanneer wordt gekeken naar bepaalde online gedragingen van kinderen en bepaalde kenmerken dan blijkt dat dit de kans op slachtofferschap van grooming kan vergroten. Zo blijkt uit onderzoek dat kinderen die regelmatig gebruikmaken van chatrooms en sociale netwerken meer kans lopen om gegroomd te worden met seksueel misbruik- en uitbuiting als doel.¹⁸ Daarnaast zijn er bepaalde risicovolle gedragingen die de kans op slachtofferschap van grooming vergroten. Dit zijn bijvoorbeeld het delen van persoonlijke informatie en het communiceren over seks.

Daarnaast blijkt dat jongeren met een licht verstandelijke beperking (LVB) internet kunnen gebruiken om sociale isolatie te doorbreken. Zij staan open voor contact met personen via het internet dit maakt dat zij een groter risico lopen om slachtoffer te worden van online seksueel misbruik.¹⁹ Daarbij komt dat LVB-jongeren volgens een onderzoek van Kolpakova over minder vaardigheden beschikken om online risico's in te schatten.²⁰ Zij kunnen in de offline wereld een voorstelling maken van onveilige situaties, maar zijn online daartoe minder of niet in staat. Een LVB is echter niet het enige kenmerk dat de kans op online grooming doet toenemen. In een onderzoek van Quayla et al. zijn 27 kinderen tussen de 12 en 18 jaar geïnterviewd die offline seksueel misbruikt zijn nadat zij online contact hebben gehad met een dader. De eigenschappen die de jongeren overeenkomstig hadden, waren het gevoel van isolatie en veelal ook een verleden van seksueel misbruik. Zij gebruikten het internet om zich beter te voelen. Ook deze kenmerken lijken dus de kans op slachtofferschap van grooming te vergroten.²¹ Daarnaast blijkt ook uit onderzoek dat jongeren met een eetstoornis kwetsbaar zijn om slachtoffer te worden van (online) seksueel misbruik. Uit het onderzoek 'De wereld van Pro ana coaches' (2020) komt naar voren dat seksueel misbruikers onder de noemer 'pro-ana coaches' zich expliciet richten op meisjes met een eetstoornis om seksueel expliciet materiaal te bemachtigen. Ook blijkt uit concrete casussen dat meisjes seksueel misbruikt en mogelijk verkracht zijn.²² Tot slot blijkt dat een onstabiele thuissituatie, verwaarlozing of psychische problematiek ook het risico kunnen vergroten om slachtoffer te worden.²³

18 Mitchell et al., 2007.

19 Franklin & Smeaton, 2017.

20 Kolpakova, 2021.

21 Quayla et al., 2012.

22 CKM, 2020, p. 54.

23 Zie: van Dijke et al., 2012, p.32 e.v.; Verwijs et al., 2021, p.60.

Figuur 2. Het delen van seksueel expliciet materiaal, uit 'De wereld van pro-ana coaches (2020)

SOORT BEELDMATERIAAL	GEVRAAGD (N=59)	%	GESTUURD (N=53)	%
Voorkant	47	78%	43	92%
Zijkant	41	69%	37	90%
Achterkant	38	64%	28	74%
(Strakke) kleding	25	42%	27	108%
Ondergoed	50	85%	34	68%
Zonder kleren aan	38	64%	16	42%
Van oefeningen die ik moest doen	21	36%	16	76%
Anders	13	22%	10	77%
Ik heb niets gestuurd	-	-	5	-

Om zicht te krijgen op de wijze waarop het internet en technologie een rol kunnen spelen bij seksueel geweld en seksuele uitbuiting wordt in de volgende paragraaf ingezoomd op de verschillende fasen van *grooming*. Vervolgens wordt nader gekeken naar de rol van technologie in het verdere verloop van een uitbuitingssituatie en de periode na de uitbuitingssituatie.

4.3 De rol van technologie bij seksueel geweld en seksuele uitbuiting

Technologie kan op verschillende manieren een rol spelen in het proces van seksueel geweld en seksuele uitbuiting, waarbij een onderscheid kan worden gemaakt tussen 'cyber-assisted' en 'cyber-enabled'.²⁴ Bij de eerstgenoemde vorm speelt technologie een faciliterende rol, bijvoorbeeld wanneer het contact tussen dader en slachtoffer wordt gelegd via online platforms. Bij 'cyber-enabled' zorgt het internet voor een verandering in de modus operandi en/of een schaalvergroting, waarmee een potentieel grotere slachtoffer- en dadergroep ontstaat bijvoorbeeld door middel van live webcamshows. Dat ook binnen de webcamindustrie seksuele uitbuiting voorkomt, blijkt uit een recent verkennend onderzoek naar deze industrie.²⁵ Het is echter onbekend in welke mate seksuele uitbuiting binnen de webcamindustrie plaatsvindt.

24 Nationaal Rapporteur, 2020a.

25 CKM, 2021a.

4.3.3 De totstandkoming van het contact tussen dader en slachtoffer en de rol die technologie kan spelen

Om zicht te krijgen op de rol van technologie in de totstandkoming van contact tussen dader en slachtoffer wordt gekeken naar het proces van grooming. Met deze term wordt in deze working paper verwezen naar het proces waarin een dader een potentieel slachtoffer manipuleert naar situaties waarin seksueel misbruik gemakkelijker kan worden gepleegd, terwijl disclosure, de bekendmaking van de situatie bij derden, wordt voorkomen.²⁶ Dit is een bredere definitie dan omschreven in het Nederlandse strafrecht, waarbij grooming een delict is waarbij per definitie sprake is van een geautomatiseerd netwerk of communicatiedienst.

4.3.1.1 Grooming van slachtoffers met oog op seksueel geweld en/of uitbuiting

Op basis van een onderzoek van Winters et al. kunnen verschillende fasen van het proces van grooming worden onderscheiden: (1) het selecteren van een slachtoffer op basis van interne en externe kwetsbaarheden, (2) het isoleren van het slachtoffer, (3) het opbouwen van vertrouwen, (4) het desensibiliseren van seksuele content en fysiek contact en de 'post-misbruik/uitbuiting' fase, waarin een dader het slachtoffer blijft manipuleren om de uitbuiting of het misbruik in stand te houden en/of te voorkomen dat het slachtoffer derden op de hoogte stelt van het misbruik.²⁷ Zowel bij seksueel misbruik als bij seksuele uitbuiting vindt grooming van slachtoffers plaats volgens deze vijf fasen. Het onderzoek van Winters et al. laat dan ook zien dat de handelswijze van daders van seksueel misbruik en daders van seksuele uitbuiting sterk overeenkomen.

4.3.1.2 Het gebruik van technologie bij grooming

Hoewel grooming geen nieuw concept is, heeft de komst van het internet (potentiële) daders nieuwe kansen gegeven om potentiële slachtoffers te ronselen voor seksueel misbruik of uitbuiting. De anonimiteit die het internet biedt heeft dit voor daders vergemakkelijkt.²⁸ Daders kunnen op het internet toewerken naar verschillende doeleinden, van enkel het voeren van een gesprek over seks met een minderjarige tot het bewerkstelligen van een fysieke ontmoeting tussen de dader en het slachtoffer met seksueel misbruik of seksuele uitbuiting als doel. Dat vertrouwen online sneller opgebouwd wordt als in de offline wereld blijkt uit de volgende kadertekst:

26 Winters et al., 2020.

27 Winters et al., 2021.

28 Winters et al., 2021. Zie ook: Raets en Janssens, 2021.

Het online delen van foto's

Uit een onderzoek van Wolak en Finkelhor (2016) blijkt dat jongeren online sneller foto's delen met nieuwe contacten dan dat ze zouden doen met iemand in de offline wereld. 27% van de respondenten deelde een foto binnen een dag na totstandkoming van een nieuw contact, vergeleken met slechts 2% van de personen die hun dader kende in persoon.²⁹ CEOP (2013) merkt op dat de methode en het tijdsplan een belangrijk verschil is tussen online en offline grooming; seksuele online grooming gebeurt veel sneller, met daders die kinderen bedreigen zodra het contact start. Dit verschil wordt toegeschreven aan het feit dat duizenden potentiële slachtoffers beschikbaar zijn op elk moment en de kleine tijdsinvestering voor daders.³⁰

Onderzoek van Elliot naar het groomingsproces bij verschillende typen misdaden biedt inzicht in welke rol het internet kan spelen bij grooming gericht op seksuele delicten.³¹ Allereerst verjaart een dader informatie over een potentieel slachtoffer, door bijvoorbeeld het bekijken van sociale media pagina's. Vervolgens wordt het potentiële slachtoffer door de dader 'uitgelokt' om contact te leggen met de dader of legt de dader zelf op 'onschuldige' wijze contact. Daarna begint de fase waarin de dader vertrouwen probeert te winnen, door zich begripvol te gedragen en op een 'plagende' wijze te sturen richting seksuele gespreksonderwerpen. Vervolgens kan de dader een risicoanalyse maken. Dit betekent dat de dader zich bewust is van de online omgeving en hoe het potentiële slachtoffer zich gedraagt. Het vertrouwen van het slachtoffer wordt geverifieerd door controlevragen en hun interesse in (seksuele) onderwerpen. Apathie, terughoudendheid of aarzelingen kunnen erop duiden dat het slachtoffer interesse verliest of het gesprek deelt met ouders/gezinsleden en/of anderen. Dit is een risico en een reden om het gesprek af te breken. Daarnaast vraagt de dader naar de analoge omgevings situatie van het potentiële slachtoffer, oftewel of het slachtoffer alleen thuis is, hoe de gezinsrelatie is (op zoek naar kwetsbare familiebanden) en of iemand toegang heeft tot de sociale media van het slachtoffer. Deze informatie wordt gestructureerd ingezet richting het doel: het verzamelen van seksueel expliciet materiaal, seksueel misbruik in de analoge wereld of seksuele uitbuiting.

Zoals eerder werd aangehaald blijkt uit het onderzoek 'De wereld van pro ana coaches' (2020) dat pro-ana coaches bewust meisjes met een eetstoornis benaderen met het doel seksueel

expliciet materiaal te bemachtigen en/of hen te misbruiken. Uit hetzelfde onderzoek blijkt dat het gebruik van social media onder de coaches en de meisjes die zich bewegen op de pro-ana sites flink gestegen is de afgelopen jaren. Met name Kik, Instagram en WhatsApp blijken steeds vaker gebruikt te worden als communicatiemiddel. Opvallend is dat zowel de pro-ana coaches die hun hulp aanbieden, als de meisjes die specifiek vragen naar een pro-ana coach, aangeven met name te willen communiceren via Kik. De meest voor de hand liggende verklaring hiervoor is dat Kik een platform is waar anoniem gechat kan worden. Op die manier blijft de identiteit van de pro-ana coaches en van de meisjes onbekend.³²

4.3.1.3 Typen groomers

Het Europees Online Grooming Project identificeert drie typen online groomers; (i) intimiteitzoekers, (ii) adaptieve en (iii) hyper geseksualiseerde groomers.³³ Intimiteitzoekers hebben de overtuiging dat het contact met een minderjarige kan worden gedefinieerd als een instemmende relatie en hebben zich niet eerder bezig gehouden met zedenfeiten. Het online contact met het slachtoffer is vaak langdurig voordat zij elkaar fysiek ontmoeten. Adaptieve groomers hebben wel eerdere veroordelingen en spreken niet van een relatie met het slachtoffer. Het belangrijkste kenmerk van dit type groomers is dat zij hun identiteit aanpassen aan de minderjarige. Hyper geseksualiseerde groomers worden gekarakteriseerd door hun snelle al dan niet onmiddellijke introductie van een seksuele context in het gesprek met een minderjarige. Deze groomers bezitten vaak kinderpornografie en nemen op hun online profielen verschillende identiteiten aan.

Grooming verloopt echter niet bij elke dader op dezelfde wijze, zo heeft bijvoorbeeld niet iedere dader evenveel technologische kennis. Tener et al. onderscheiden op dit vlak vier typen 'daders': experts, gelegenhedsdaders, affectiegerichte daders en seksueel-gerichte daders.³⁴ De experts ontmoeten hun slachtoffers online én offline. Ze fabriceren identiteiten alsof het niets voorstelt, maar zetten gericht hun echte identiteit in als de situatie daar om vraagt. De experts weten de online strategieën en technologie gericht en doelmatig in te zetten ten behoeve van hun doel. Deze groep daders is technisch goed onderlegd, waarbij een verschil ligt met de gelegenhedsdaders. Zij kennen hun slachtoffer vaak al in de echte wereld en gebruiken technologie om het slachtoffer verder te isoleren. Ook deze groep gaat doelmatig te werk, ze kunnen verschillende identiteiten gebruiken en zijn gericht op het plegen van seksuele delicten. De derde groep is affectiegericht en zoekt online naar intiem contact met het doel hun slachtoffer te isoleren en

²⁹ Wolak & Finkelhor, 2016.

³⁰ CEOP, 2013.

³¹ Elliot, 2017.

³² CKM, 2020, p. 57.

³³ Webster et al., 2012.

³⁴ Tener et al., 2015.

offline een afspraak te maken. Hun kennis en strategieën worden als laag beoordeeld. De laatste groep is seksueel-gericht en zij voeren online veel gesprekken met verschillende slachtoffers. Hun kennis en vaardigheden worden eveneens ingeschat als laag.

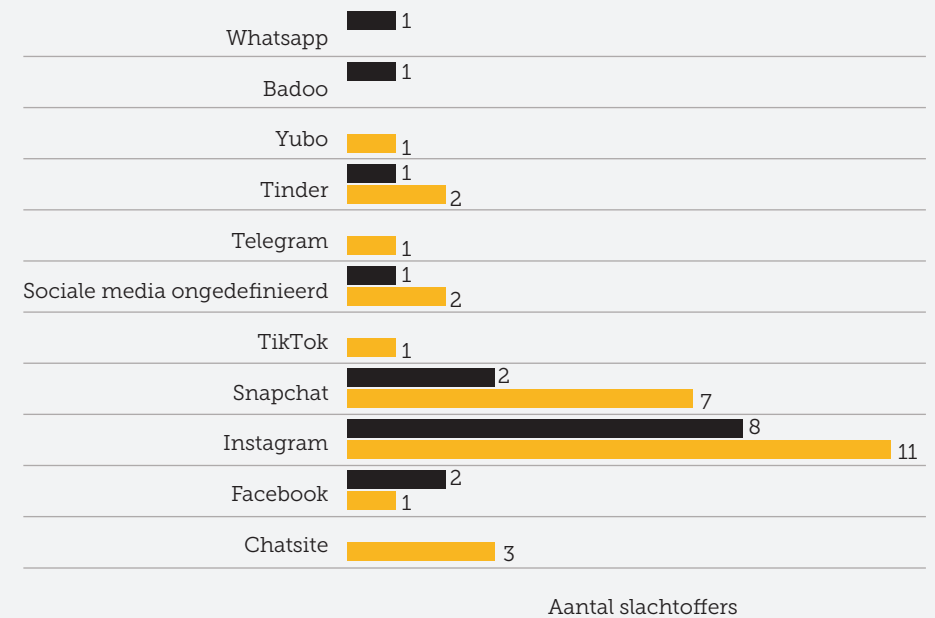
4.3.1.4 Seksuele uitbuiting: een duik in de opgehaalde data: Chat met Fier

In aanvulling op bestaande literatuur is gekeken naar de data van de online hulpverleningstool Chat met Fier, een chatapplicatie waar onder meer slachtoffers van seksuele uitbuiting anoniem in gesprek kunnen gaan met een hulpverlener. Ook uit de recente data van Chat met Fier blijkt dat het eerste contact tussen dader en slachtoffer steeds vaker online plaatsvindt. In 2019 werd in bijna 30% van de gesprekken waarin naar voren kwam hoe een dader en slachtoffer elkaar hebben leren kennen het internet genoemd als ontmoetingsplek. In 2020 geeft het slachtoffer in ruim 50% van de gevallen aan dat de ontmoeting digitaal heeft plaatsgevonden. Het is op basis van de chatgegevens te vroeg om te spreken van een trend, maar verschillende andere onderzoeken³⁵ bevestigen het beeld dat daders en slachtoffers van seksuele uitbuiting elkaar steeds vaker online ontmoeten.³⁶ Op Chat met Fier worden 'reguliere' sociale media platformen zoals Snapchat en Instagram (zie figuur 1), het meest genoemd als ontmoetingsplek en lijken met name onder jonge slachtoffers een rol te spelen bij het eerste contact tussen dader en slachtoffer.

Casus Grooming

In 2020 neemt een jonge jongen (13) contact op via Chat met Fier. Hij geeft aan dat hij sinds drie maanden contact heeft met een oudere man. Het contact tussen de twee is ontstaan via Instagram. Hij vertelt dat de man hem toevoegde en vervolgens privéberichten stuurde. Ze hebben een tijd gepraat voorafgaand aan hun eerste fysieke afspraak. De jongen dacht zelf met een leeftijdsgenoot te spreken, maar tijdens de eerste fysieke ontmoeting kwam hij erachter dat de man volwassen is. De jongen is door de man in de auto gezet en ergens naar toegereden om seks te hebben tegen zijn wil. Hiervan zijn video-opnames gemaakt. De man dreigt met het openbaar maken van deze videobeelden als de jongen niet meewerkt. Dit houdt in dat de jongen seks moet hebben tegen betaling. De man controleert hem via Instagram en Whatsapp.

Figuur 3. Online ontmoetingsplaatsen van dader en slachtoffer, uit het rapport 'Onzichtbare slachtoffers van mensenhandel in 2020' (2021)

³⁵ Thorn, 2018.

³⁶ Zie ook: <https://capmh.biomedcentral.com/articles/10.1186/s13034-019-0292-1>.

4.3.1.5 Daders van seksuele uitbuiting

Het beeld dat is ontstaan op basis van de analyse van de chats wordt ondersteund door het onderzoek naar daders van binnenlandse seksuele uitbuiting uit 2021.³⁷ Uit de 25 onderzochte politiedossiers blijkt dat in 36% van de gevallen³⁸ het eerste contact tussen de dader en het slachtoffer online plaatsvond. Onder deze slachtoffers is een meerderheid minderjarig (64%). Aan de andere kant is de meerderheid van de slachtoffers (64%)³⁹ waarbij het eerste contact fysiek plaatsvindt meerderjarig. Het eerste contact is relatief vaker online wanneer dader en slachtoffer onbekenden van elkaar zijn (79%), maar het kan ook voorkomen dat de dader en het slachtoffer elkaar kennen via hun sociale netwerk en het eerste contact toch online plaatsvindt (14%). Bij 11 slachtoffers die onbekenden waren van de dader en deze online hebben leren kennen, komt het contact tot stand via sociale media of een dating app. Hierbij worden ook andere online platformen genoemd dan in de chatgesprekken van Chat met Fier naar voren komen, zoals bijvoorbeeld Partypeeps, Badoo, Tagged, Instagram en Waplog of via sekssites als Seksjobs, Eromarkt of via een illegaal online escortbureau. Eén slachtoffer uit het dossieronderzoek reageerde op een advertentie op Instagram waarin werd aangeboden dat je 'snel geld' kon verdienen. Een ander slachtoffer werd benaderd door de dader met de vraag of zij geld wilde verdienen door seks te hebben met anderen. Wanneer het slachtoffer en de dader elkaar leren kennen door een sekssite, gaat het meestal om een situatie waarin een dader aanbiedt seks tegen betaling te faciliteren en een ruimte en bescherming biedt.

In dit verband is het interessant wat de United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC) hierover zegt. Zij onderscheiden twee verschillende modus operandi van mensenhandelaren die gebruik maken van het internet om slachtoffers te rekruteren: 'hunting' en 'fishing'.⁴⁰ 'Hunting' is de proactieve benadering van potentiële slachtoffers gebaseerd op specifieke kwetsbaarheden. 'Fishing' is een strategie waarbij de mensenhandelaar een advertentie plaatst en wacht tot een potentieel slachtoffer daarop reageert. Volgens de UNODC komt deze laatste strategie het vaakst voor bij mensenhandelaren. Beide strategieën worden eveneens gebruikt bij de werving van klanten.

37 CKM, 2021b.

38 N=14.

39 N=25.

40 UNODC, 2020.

Sextortion en de duur van de ronselperiode bij seksuele uitbuiting

Sextortion, het afpersen met naaktbeelden, lijkt steeds meer voor te komen dan wel steeds vaker aan het licht te komen. Er bestaan drie varianten van sextortion⁴¹: financiële⁴², seksuele⁴³ en overige sextortion⁴⁴. Seksuele sextortion komt voor in alle fasen van het proces van seksuele uitbuiting. Een onderzoek naar de Chat met Fier laat zien dat bij ongeveer 25% van de slachtoffers bij wie bekend is op welke manier zij worden gedwongen tot seks met derden tegen betaling, sprake is van sextortion.⁴⁵ Het onderzoek naar daders van binnenlandse seksuele uitbuiting laat zien hoe sextortion de uitbuiting van een slachtoffer in gang kan zetten.⁴⁶ Zo worden twee casussen beschreven waarin een dader via sociale media of een datingapp offline afspreekt met een (potentieel) slachtoffer, waarbij seks tussen dader en slachtoffer plaatsvindt. In beide gevallen heeft de dader hier beelden van gemaakt, welke vervolgens worden gebruikt om het slachtoffer af te persen en te dwingen tot seks tegen betaling.

Recentelijk wordt het idee geschetst dat daders van seksuele uitbuiting tijdens de ronselperiode in mindere mate gebruik maken van het opbouwen van vertrouwen en een 'affectieve relatie' en steeds vaker gebruik maken van andere dwangmiddelen, zoals sextortion, waarmee de ronselperiode korter wordt. Uit een casuïstiekonderzoek van de Nationaal Rapporteur Mensenhandel blijkt dat geïnterviewde professionals het idee hebben dat onder bedreiging van het verspreiden van naaktfoto's via sociale media de stap naar seksuele uitbuiting sneller is gezet. Technologie heeft daarmee seksuele uitbuiting veranderd en vergemakkelijkt.⁴⁷ Uit overige nationale literatuur blijkt echter een wisselend beeld omtrent het gebruik van dwangmiddelen gedurende de ronselperiode.⁴⁸ De hypothese dat door sextortion als dwangmiddel de derde stap in het model van grooming, het opbouwen van vertrouwen, kan worden overgeslagen is aannemelijk maar

41 Politie, 2021 (Book of Crime).

42 Een slachtoffer moet een of meerdere financiële transacties doen om verspreiding en/of openbaarmaking van seksueel getint (beeld)materiaal te voorkomen.

43 Een slachtoffer moet bijvoorbeeld een of meerdere seksuele handelingen verrichten bij de dader en/of een slachtoffer moet meer seksueel getint (beeld)materiaal leveren.

44 Bij overige sextortion ligt het motief vaak in de persoonlijke sfeer. Een ex-partner dreigt bijvoorbeeld uit jaloezie seksueel getint (beeld)materiaal openbaar te maken met als doel het slachtoffer angst te bezorgen

45 CKM, 2021c.

46 CKM, 2021b.

47 Nationaal Rapporteur, 2020b.

48 CKM, 2021b.

dient empirisch te worden onderbouwd, alvorens deze bevestigd kan worden. Daarnaast is er een nieuw fenomeen zichtbaar genaamd 'deepnudes' waarmee middels nieuwe technologie naaktbeelden kunnen worden ontworpen.⁴⁹ Dit kan van invloed zijn of worden op sextortion in mensenhandelsituaties. Hierover is echter niets naar voren gekomen in bestaande data.

4.3.2 De rol van technologie tijdens de periode van seksuele uitbuiting

De toename in internetgebruik draagt eveneens bij aan een verandering in de dynamiek van uitbuitingssituaties. Hierbij kan een onderscheid worden gemaakt in verschillende aspecten tijdens de uitbuitingssituatie, namelijk (1) het adverteren van slachtoffers van seksuele uitbuiting, (2) de interactie met klanten en (3) de interactie met de slachtoffers. In de volgende paragrafen wordt ingegaan op de invloed van technologie tijdens de uitbuitingssituatie.

4.3.2.1 Het adverteren van slachtoffers van seksuele uitbuiting

Onderzoek van de *United Nations Office on Drugs and Crime* (UNODC) naar mensenhandelzaken wereldwijd laat zien dat uitbuiters in een toenemende mate gebruik maken van internet om reclame te maken voor seksuele diensten van slachtoffers van seksuele uitbuiting. In 44 van de 79 rechtszaken (waarbij in totaal 278 slachtoffers werden uitgebuit) die het UNODC heeft onderzocht, werd door de mensenhandelaren gebruik gemaakt van een vorm van online adverteren. Via het internet krijgen mensenhandelaren gemakkelijk toegang tot een grotere klantenkring.⁵⁰ Mensenhandelaren kunnen de uitbuiting verbergen achter legitieme activiteiten om uit het zicht van opsporingsinstanties te blijven en hun klantenbestand uit te breiden. Zo letten mensenhandelaren bijvoorbeeld op hun taalgebruik en gebruiken ze gecodeerde trefwoorden en afbeeldingen om klanten te werven. Het internet kan een rol spelen in verschillende mensenhandelsituaties wat betreft grootte en mate van organisatie. Zo omschrijft de UNODC een rechtszaak waarin een sociaal mediaplatform werd gebruikt voor het adverteren van kinderen die seksueel werden uitgebuit binnen een kleine kring van klanten. Het internet kan echter ook een rol spelen in grootschalige en georganiseerde mensenhandelnetwerken wanneer bijvoorbeeld een gehele escortservice een eigen website gebruikt waarop de diensten van tientallen slachtoffers van seksuele uitbuiting worden aangeboden.

Door het adverteren middels internet kunnen mensenhandelaren directer opereren. De UNODC geeft hierbij als voorbeeld een zaak waarbij een sociale mediasite werd gebruikt om de ervaring

van 'window shopping' te creëren, waarbij klanten konden zien welke slachtoffers ze konden 'kopen'. Uit de analyse van de UNODC blijkt dat 'legitieme', online marktplaatsen, zoals Backpage, waarop iedereen diensten en producten kan kopen en verkopen, worden gebruikt om seksuele diensten van slachtoffers van seksuele uitbuiting aan te bieden.

Ook de Amerikaanse NGO Thorn (2018) laat zien dat door de komst van het internet mensenhandelaren hun slachtoffers steeds vaker via het internet aanbieden aan klanten, met name wanneer het gaat om jongere slachtoffers. Ongeveer driekwart van de slachtoffers wordt via online advertenties aangeboden. Dit gebeurt meestal via 'reguliere' websites en sociale media-platformen, zoals Facebook, Kik, Craigslist of Backpage. De stijging van online adverteren is volgens Thorn gerelateerd aan het aantal klanten per dag. Een op de vier daders die online adverteerden, ontvingen namelijk meer dan 10 klanten per dag in tegenstelling tot een op zeven daders die offline adverteerden.

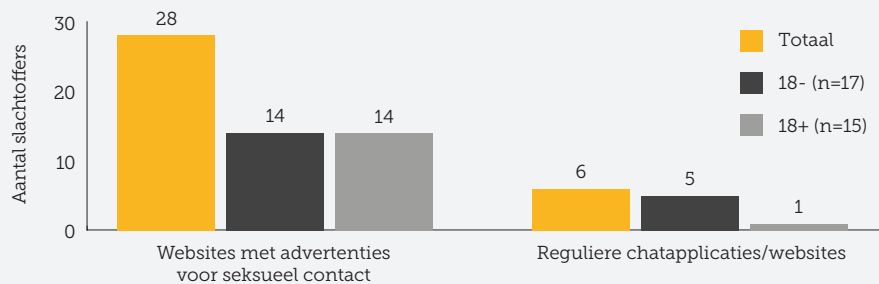
Uit het daderrapport van het CKM⁵¹ komt naar voren dat ook in Nederland de meerderheid van de slachtoffers digitaal wordt aangeboden. In het dossieronderzoek is gekeken naar de wijze waarop klanten zijn benaderd. Onder digitaal wordt verstaan dat klanten online zijn benaderd in tegenstelling tot fysiek waar de slachtoffers zijn aangeboden in prostitutiegebieden, tippelzones of aan klanten uit het informele netwerk van de dader. Van de 32 slachtoffers zijn er 28 slachtoffers aangeboden via reguliere sekswebsites. De websites die veelal voorkomen zijn kinky.nl, seksjobs.nl, seksmarkt.nl (inmiddels opgegaan in kinky.nl) en eromarkt.nl. Bij zes van de 32 slachtoffers zijn klanten (ook) geworven via overige websites of applicaties die zich richten op sekschats (Chatgirl), dating (Waplog, Badoo en Tagged) en/of regulier chatten (Telegram). Opvallend is dat de meeste minderjarige slachtoffers, namelijk veertien van de achttien minderjarige slachtoffers in het onderzoek, via sekswebsites zijn aangeboden, terwijl minderjarigheid op dergelijke platforms verboden is. Verder zijn vijf van de zes slachtoffers die via chatapplicaties of websites worden aangeboden, minderjarig.

49 Zie: <https://www.rtlnieuws.nl/tech/artikel/4765771/wraakporno-met-deepfakes-nu-bij-wet-verboden-staat-vs>.

50 UNODC, 2020

51 CKM, 2021b.

Figuur 4. Gebruik digitale middelen bij werven van klanten uit 'Daders van binnenlandse seksuele uitbuiting' (2020)

Deurbeleid van seksadvertentiewebsites onderzocht door Watch Nederland

Watch Nederland heeft in opdracht van het Harvard Field Lab Mensenhandel het deurbeleid van verschillende seksadvertentiewebsites onderzocht. Watch Nederland heeft geprobeerd verschillende zelfontworpen seksadvertenties, waarin in verschillende gradaties sprake was van minderjarigheid en/of signalen van uitbuiting, online te plaatsen op de websites Sexjobs, Redlights, Kinky en Eromarkt. Op Eromarkt en Sexjobs bleek het mogelijk om een advertentie met de leeftijd van 16 online te plaatsen. Op Sexjobs heeft deze advertentie meerdere dagen online gestaan. Op de andere twee seksadvertentiewebsites bleek het niet mogelijk een advertentie online te krijgen. Geen van de vier seksadvertentiewebsites heeft een melding gedaan bij de politie. Daarnaast blijken verificatiesystemen een barrière te vormen, maar zijn deze niet waterdicht. Zo worden geverifieerde accounts verhandeld, bijvoorbeeld via Telegram. Daarnaast is het mogelijk om als minderjarige te reageren op advertenties en is het mogelijk een vervalst identiteitsbewijs en foto's te gebruiken om de verificatiesystemen te omzeilen.

Informatie van ervaringsdeskundigen en minderjarige slachtoffers

Uit de vragenlijsten die zijn afgenomen onder ervaringsdeskundigen blijkt dat vier van de zeven ervaringsdeskundigen online zijn aangeboden aan klanten, waarbij Kinky, SMS en Whatsapp worden genoemd als online platforms waarop zij werden aangeboden. Twee van de vier ervaringsdeskundigen die online zijn aangeboden geven aan dat zij niet weten via welke platforms het adverteren plaatsvond en drie van de vier ervaringsdeskundigen geven expliciet aan dat de mensenhandelaar de volledige regie had, waardoor zij niet veel kennis hebben over het adverteren. Interessant is dat het gebruik van het internet en technologische communicatiemiddelen

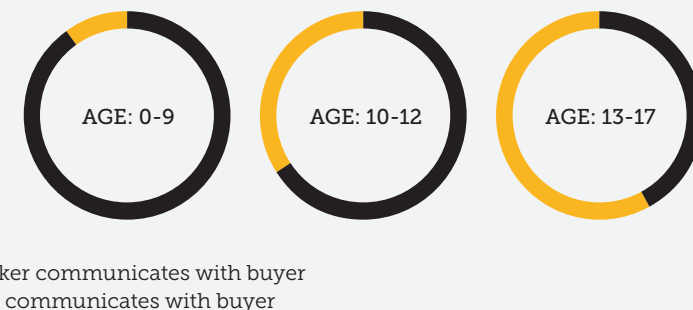
het mogelijk maken dat een mensenhandelaar zich in de communicatie naar klanten voordoet als het slachtoffer.⁵²

In de focusgroep met slachtoffers van seksuele uitbuiting wordt in lijn met de bevindingen uit het onderzoek van Thorn (2018) duidelijk dat hedendaags ook de 'reguliere' sociale mediakanalen worden gebruikt voor het adverteren van slachtoffers van seksuele uitbuiting.⁵³ De slachtoffers in het onderzoek van Thorn vertellen over het bestaan van verschillende Snapchatkanalen waarop foto's en video's van onder meer minderjarige meiden worden geplaatst, waarbij bijvoorbeeld prijzen worden genoemd. De slachtoffers uit de focusgroep bevestigen dit beeld, ook voor Nederland.

4.3.2.2 Contact met klanten

Ook in het contact met klanten speelt technologie een aanzienlijke rol. Het onderstaande figuur uit het onderzoek van Thorn (2018) laat zien dat hoe jonger een slachtoffer is, hoe vaker de mensenhandelaar het contact legt met de klant. Dit blijkt eveneens uit het daderrapport van het CKM.⁵⁴

Figuur 5. Communicatie met klanten, uit Thorn (2018)

⁵² Hughes, 2014

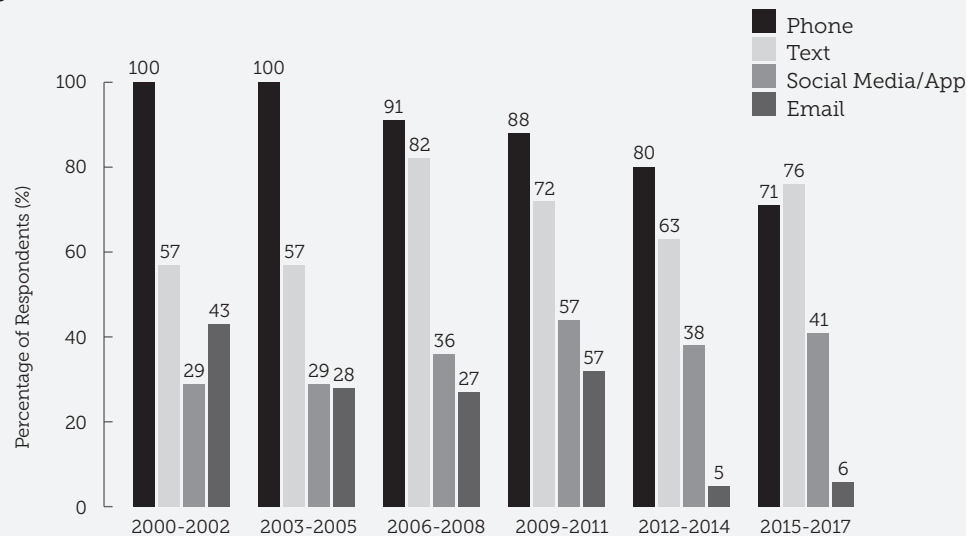
⁵³ Verslag gesprek slachtoffers seksuele uitbuiting.

⁵⁴ CKM, 2021b p. 69.

Wanneer wordt gekeken naar de manieren waarop contact werd gelegd en onderhouden met klanten, is er een verschuiving zichtbaar. Waar vroeger overwegend telefonisch contact werd gelegd, neemt het gebruik van dit communicatiemiddel tussen 2003 en 2017 geleidelijk af. 'Text' (SMS) blijft een dominante methode van communicatie, terwijl het gebruik van e-mail drastisch afneemt na 2011. Langzamerhand worden sociale media vaker gebruikt in de communicatie met klanten.

Technologie kan het voor mensenhandelaren makkelijker maken om transacties aan te gaan met klanten en nieuwe marktplaatsen te betreden. Daarnaast kunnen daders via het internet communiceren via versleutelde applicaties of maken gebruik van het Dark Web. Bovendien kunnen daders middels Cryptocurrency criminele financiële transacties anoniem uitvoeren.⁵⁵

Figuur 6. Communicatiemiddelen in contact met klanten, uit Thorn (2018)

55 ICAT, 2019.

4.3.2.3 Contact met slachtoffers

Mensenhandelaren kunnen middels technologische communicatiemiddelen voortdurend in contact staan met hun slachtoffers. Dit contact kan verschillende doeleinden hebben, zoals het monitoren van activiteiten van slachtoffers, hen instrueren wanneer zij op welke locatie moeten zijn en het bedreigen en controleren van slachtoffers.⁵⁶ De locatie van slachtoffers wordt middels GPS-applicaties in de gaten gehouden.⁵⁷ De chatgesprekken op de Chat met Fier laten zien dat dit op verschillende wijzen wordt uitgevoerd door daders om controle te houden over het slachtoffer.⁵⁸ Vier slachtoffers omschrijven dat zij middels 'zoek mijn iPhone', Snapchat of andere locatie applicaties in de gaten worden gehouden door de daders. Een ander slachtoffer beschrijft een GPS-ketting te moeten dragen, waarmee haar locatie wordt gecontroleerd.

Twee ervaringsdeskundigen geven aan dat zij al in de begindagen van het internet tijdens de uitbuitingssituatie online gecontroleerd werden. Een van de daders hield contact met zijn slachtoffer via MSN. In het geval van de andere ervaringsdeskundige waren er verschillende platforms waarop de dader contact hield, namelijk via Hyves, Partyflock (een online gemeenschap voor house- en dancemuziek liefhebbers), e-mail en 'berichten'. Een van de twee ervaringsdeskundigen omschrijft dat de dader via het internet dreigde expliciete beelden van haar online te zetten. Via privéberichten op een online platform stuurde de dader haar fragmenten van deze video's om haar bang te maken. Niet alleen de fysieke omgeving waar slachtoffers zich bevinden wordt in de gaten gehouden, ook de digitale omgeving waarin slachtoffers actief zijn wordt gecontroleerd door de daders. Zo geeft een slachtoffer op de Chat met Fier aan dat haar telefoon door de dader wordt gecontroleerd en dat hij kan meekijken in haar telefoon. Een van de slachtoffers uit de focusgroep⁵⁹ geeft aan dat de dader toegang had tot al haar sociale media accounts, waaronder haar Snapchat account. Ditzelfde geldt ook voor een van de slachtoffers uit de focusgroep.⁶⁰

4.3.3 De rol van technologie na de uitbuiting

Een slachtoffer van seksuele uitbuiting kan zich vaak niet direct geheel onttrekken aan de (invloed) van de uitbuiters. Uit het daderrapport van het CKM blijkt dat in 35% van de onderzochte mensenhandeldossiers na afloop van de uitbuiting nog contact heeft plaatsgevonden

56 Hughes, 2014.

57 ICAT, 2019.

58 Chat met Fier 2019 en 2020.

59 Verslag focusgroep.

60 Verslag focusgroep.

tussen de dader en het slachtoffer. In de meeste gevallen gaat het om de dader zelf die contact opneemt met het slachtoffer of iemand uit het netwerk van de dader die contact opneemt met het slachtoffer. Uit het onderzoek blijkt dat daders het contact met een slachtoffer zoeken om het slachtoffer te beïnvloeden tijdens het strafproces en/of het slachtoffer te bewegen weer terug te komen bij de dader. In het geval van de eerste reden dreigen de daders bijvoorbeeld naaktfoto's en video's online te plaatsen of worden slachtoffers met de dood bedreigd. Dit contact wordt voornamelijk via het internet gelegd.

Ook uit het eerder besproken onderzoek van Winters et al. blijkt dat sprake is van een post-uitbuiting fase, waarin slachtoffers worden bedreigd, gechanteed, mishandeld door de dader. Vijf van de zeven ervaringsdeskundigen zijn na afloop van de uitbuitingssituatie benaderd door hun uitbuiters.⁶¹ In totaal zijn vijf van de zeven ervaringsdeskundigen na afloop van de uitbuitingssituatie benaderd door degene die hen heeft uitgebuit. In vier gevallen vond deze benadering zowel online als analoog plaats en in één geval was dit enkel online. Door de ervaringsdeskundigen worden verschillende online platformen en manieren genoemd waarop dit contact plaatsvond, namelijk SMS, Whatsapp, Snapchat, Facebook, Hyves en e-mail. Wat betreft Snapchat wordt door de betreffende ervaringsdeskundige geïmpliceerd dat de dader waarschijnlijk bewust voor dit platform koos, omdat de berichten hierop na het lezen ervan direct worden verwijderd. Daarnaast geeft deze ervaringsdeskundige aan dat niet alleen zij, maar ook haar moeder werd benaderd via Facebook. De ervaringsdeskundigen geven als reden voor het contact, overeenkomend met verschillende onderzoeken van het CKM,⁶² dat het behouden van grip op het slachtoffer en daarmee het strafproces en het terughalen van het slachtoffer in het circuit.

Twee slachtoffers uit de focusgroep⁶³ geven aan dat ook in hun geval de daders nog steeds contact zoeken, hetgeen zich ook voornamelijk online afspeelt. Een van de slachtoffers heeft aangegeven dat de jongens weten in welke instelling zich bevindt, op welke locatie en bij welke groep zij zit. De jongens naar wie ze verwijst zijn klanten (mannen die haar willen 'gebruiken'), maar ook drugsdealers voor wie ze ooit gedeald heeft. Toen de respondent nog in een andere hulpinstanties verbleef, bleven de daders contact met haar zoeken via sociale media. Ze beschrijft daarnaast hoe personen via Snapchat lieten weten weddenschappen om haar te hebben: "Als het ons lukt om jou daar weg te krijgen, en jou naar een andere plek te krijgen waar het slechter is, dan mogen we je na die tijd gebruiken". Bij de andere respondent is tijdens de afname van

de focusgroep nog steeds sprake van bedreiging, alleen is dit meer gericht aan haar familie. Ze geeft aan dat haar zusjes worden gechanteed op school. Ze beschrijft daarnaast dat de daders hun toegang tot haar sociale mediakanalen hebben misbruikt om haar moeder te benaderen via Facebook, waarbij de daders deden alsof ze de respondent waren.

4.4 Resumé

In deze contextschets is weergegeven op welke manier technologie een rol speelt in seksueel geweld en de periode voor de uitbuiting, tijdens en na de uitbuiting en toont de urgentie aan om te onderzoeken hoe voorkomen kan worden dat minderjarigen en adolescenten het slachtoffer worden van online seksueel geweld en seksuele uitbuiting.

Het internet maakt vandaag de dag onlosmakelijk deel uit van ons dagelijks bestaan. Naast de vele voordelen, brengt dit ook risico's met zich mee. Minderjarigen en adolescenten worden door hun aanwezigheid op het internet blootgesteld aan verschillende risico's gerelateerd aan seksueel misbruik en seksuele uitbuiting. Uit onderzoek blijkt dat potentiële daders zich steeds vaker op het internet lijken te begeven. Nog nooit was het voor mensenhandelaren en andere misbruikers zo gemakkelijk om in contact te komen met kwetsbare kinderen en jongeren. Internet is dé plek om slachtoffers te vinden, te verleiden, te bedreigen, te intimideren en te verkopen. De anonimiteit die het internet biedt heeft dit voor daders vergemakkelijkt. Daders kunnen op het internet toewerken naar verschillende doeleinden, van enkel het voeren van een gesprek over seks met een minderjarige tot het bewerkstelligen van een fysieke ontmoeting tussen de dader en het slachtoffer met seksueel misbruik of seksuele uitbuiting als doel. De toename in internetgebruik draagt eveneens bij aan een verandering in de dynamiek tijdens een uitbuitingssituatie. Uit onderzoek blijkt bijvoorbeeld dat 'reguliere' sociale mediakanalen worden gebruikt voor het adverteren van slachtoffers van seksuele uitbuiting en het werven van klanten. Daarnaast worden technologische middelen ingezet als dwangmiddel tijdens de uitbuitingssituatie en wordt technologie gebruikt om contact te houden met het slachtoffer. Na de uitbuitingssituatie kan een slachtoffer van seksuele uitbuiting zich vaak niet direct geheel onttrekken aan de (invloed) van de uitbuiters. Zo blijkt uit onderzoek dat na afloop van de uitbuiting daders het contact met een slachtoffer zoeken om het slachtoffer te beïnvloeden tijdens het strafproces en/of het slachtoffer te bewegen weer terug te komen bij de dader. Er wordt dan bijvoorbeeld gedreigd om naaktfoto's en video's online te plaatsen. Dit contact wordt voornamelijk via het internet gelegd.

61 Verslag Ervaringsdeskundigen.

62 CKM, 2018'; CKM, 2021b.

63 Verslag focusgroep.

5. LITERATUURLIJST

- Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (2018). *Aangifte doe je niet*. <https://www.hetckm.nl/nieuws-en-publicaties/nieuws-1/1>
- Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (2018). *De wereld van pro-ana coaches*. <https://www.hetckm.nl/nieuws-en-publicaties/pro-ana-coaches-maken-bewust-misbruik-van-meisjes-met-eetstoornis/1>
- Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (2021a). *Vorbij de Pixels*. <https://www.hetckm.nl/nieuws-en-publicaties/webcamseksindustrie-niet-immuun-voor-mensenhandel/1>
- Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (2021b). *Daders van binnenlandse seksuele uitbuiting*. <https://www.hetckm.nl/nieuws-en-publicaties/nieuw-rapport-naar-daders-mensenhandel-toont-belang-preventie/1>
- Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (2021c). *Onzichtbare slachtoffers van mensenhandel in 2020*. <https://www.hetckm.nl/nieuws-en-publicaties/onzichtbare-slachtoffers-van-mensenhandel-in-2020/1>
- CEOP (2013). *Threat Assessment of Child Sexual exploitation and Abuse*. London: Child Exploitation and Online Protection Centre.
- Dijke, A. van, Lamers, F., Talhout, M., Terpstra, L., Werson, S., & Wind, A. de (2012). *Wie zijn de meiden van Asja? De gang naar jeugdprostitutie*. Amsterdam: Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel
- Elliott, I. A. (2017). A Self-Regulation Model of Sexual Grooming. *Trauma, Violence, & Abuse*, 18(1), 83–97.
- Franklin, A., & Smeaton, E. (2016). Recognising and responding to young people with learning disabilities who experience, or are at risk of, child sexual exploitation in the UK. *Children and Youth Services Review*, 73.
- Hasebrink, U., Livingstone, S., Haddon, L., & Ólafsson, K. (2009). *Comparing children's online opportunities and risks across Europe: Cross-national comparisons for EU Kids Online*. Londen: EU Kids Online
- Hughes, D. M. (2014). Trafficking in Human Beings in the European Union: Gender, Sexual Exploitation, and Digital Communication Technologies. *SAGE Open*.
- Inter-Agency Coordination Group against Trafficking in Persons (2019). *Human Trafficking and Technology: trends, challenges and opportunities*. <https://icat.un.org/publications>
- May-Chahal, C., Mason, C., Rashid, A., Walkerdine, J., Rayson, P., & Greenwood, P. (2014). Safeguarding Cyborg Childhoods: Incorporating the on/offline behaviour of children into everyday social work practices. *British Journal of Social Work*, 44, 3, p. 596-614
- Mitchell, K., Finkelhor, D., & Wolak, J. (2007). Youth Internet Users at Risk for the Most Serious Online Sexual Solicitations. *American journal of preventive medicine*, 32, 532-537
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2019). *Slachtoffermonitor mensenhandel 2014-2018*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2020a). *Slachtoffermonitor mensenhandel 2015-2019*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen (2020b). *Vertrouwen in veerkracht - Een casuïstiekonderzoek naar (de aanpak van) seksueel geweld tegen jonge vrouwen in Amsterdam*. Den Haag: Nationaal Rapporteur.
- OfCom (2019). *Children and parents: Media use and attitudes report 2019*. <https://www.ofcom.org.uk/research-and-data/media-literacy-research/childrens/children-and-parents-media-use-and-attitudes-report-2019>
- O, Kolpakova (2021). *Online behaviour related to child sexual abuse, focus groups' findings*. CBSS Children at Risk. https://issuu.com/non-violence/docs/robert-focus_groups_findings
- Quayle, E., Allegro, S., Hutton, L., Sheath, M., & Löf, L. (2014). Rapid skill acquisition and online sexual grooming of children. *Computers in Human Behavior*, 39, 368–375.
- Raets, S., Janssens, J. (2021). Trafficking and Technology: Exploring the Role of Digital Communication Technologies in the Belgian Human Trafficking Business. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 27, 215–238.
- Tener, D., Wolak, J., & Finkelhor, D. (2015). A Typology of Offenders Who Use Online Communications to Commit Sex Crimes Against Minors. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 24, 1-19.
- Thorn (2018). *Survivor Insights: The Role of Technology in Domestic Minor Seks Trafficking*. www.thorn.org/survivor-insights/
- UNODC. (2020). *Global report on trafficking in persons*. <https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/global-report-on-trafficking-in-persons.html>
- Verwijs, L., Mein, A., Goderie, M., Harreveld, C. & Jansma, A., m.m.v. Lianne Dorst (2011). *Loverboys en hun slachtoffers: Inzicht in aard en omvang problematiek en in het aanbod aan hulpverlening en opvang*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Webster, S., Davidson, J., Bifulco, A., Gottschalk, P., Caretti, ., Pham, T., Grove-Hills, J., Turley, C., Tompkins, C., Ciulla, S., & Milazzo, V., Schimmenti, A., & Craparo, G. (2012). *European Online Grooming Project - Final Report*. <https://natcen.ac.uk/our-research/research/european-online-grooming-project/>
- Winters, G. M., Schaaf, S., Grydehøj, R., Allan, C., Lin, Amber., & Jeglic, E. (2021). The Sexual Grooming Model of Child Sex Trafficking. *Victims & Offenders*.
- Winters, G. M., Jeglic, E. L., & Kaylor, L. E. (2020). Validation of the Sexual Grooming Model of Child Sexual Abusers. *Journal of Child Sexual Abuse*, 29(7), 855-875.